

A PROPOSIT DEL CENTENARI

L'EXEMPLARITAT DE FORTUNY

La glorificació dels homes il·lustres tindria poca importància social si no servís d'exemple i d'estímul. Això s'ha de dir en el cas de Marià Fortuny. Perquè si hi ha una vida d'artista exemplar en el segle XIX, aquesta vida és la seva, tan plena, tan extraordinària, tan arrodonada, malgrat que fos truncada, a mig camí, quan el seu geni podia prendre noves de-

l'argenteria — són a la base de la prodigiosa habilitat de Fortuny.

Encarriat per aquest camí, Fortuny no triga a ésser, a Llotja, l'alumne més aprofitat. I abans d'anar al taller del pintor Lorenzale, treballa a estones al de l'escultor Talarn, el qual no triga a servir-se'n per a importants treballs de decoració. Aviat, però, i esperonat per la necessitat — car la pensió que hom li ha trobat és ben escassa —, l'adolescent ha d'acceptar encàrrecs industrials i editorials. En aquells dies d'escassetat — per no dir de misèria —, Fortuny il·luminava fotografies, dibuixava per a arquitectes i argenteres, feia retrats, realitzava tots els treballs manuals que se li presentaven. I com més dificultats havia de vèncer, més vocació sentia pel seu art. I si a Reus s'havia aplicat a l'art de la miniatura, ara li demanen, a Barcelona, decoracions sumptuoses, que, un cop realitzades, admiren els seus propis mestres. I això ho realitza amb una paciència i una tenacitat exemplars, i amb una fe en ell mateix, que només ultrapassa la seva constància en el treball.

En aquesta època del seu aprenentatge, el seu temperament es veu massa sovint contrariat pels corrents estètics del moment, que menaven l'art

sos abans de la seva mort, un dels tècnics del Museu del Louvre aprofità la seva presència a París per a tassar i classificar les joies catalanes que es conservaven en aquell Museu.

A part d'això, Fortuny no es va creure mai minimitzat per haver de fer còpies de pintures dels museus, i si en va fer moltes per encàrrec, també en va fer per vocació, per l'afany d'estudiar la tècnica dels mestres. Són molt nombrosos, avui, els artistes que es haguessin d'esmerçar-lo a copiar teles d'altri. Pensen que tots els gran pintors han passat per aquesta prova, i que els famosos artistes del Renaixement foren el que foren perquè tingueren la dèria de copiar i d'imitar els antics. Fortuny s'aplicava a aquests treballs mentre es preocupava de l'essència mateixa de l'art; això és, la seva finalitat. Car no es va resignar mai a ésser un imitador, ni a seguir les petjades dels altres, sinó que va aspirar a crear un art original. I en certa manera, ho va assolir. I si no hagués mort tan jove, possiblement hauria acabat per infondre a la seva pintura un sentit més humà i més d'acord amb la sensibilitat moderna, que algunes de les seves produccions ja anuncien.

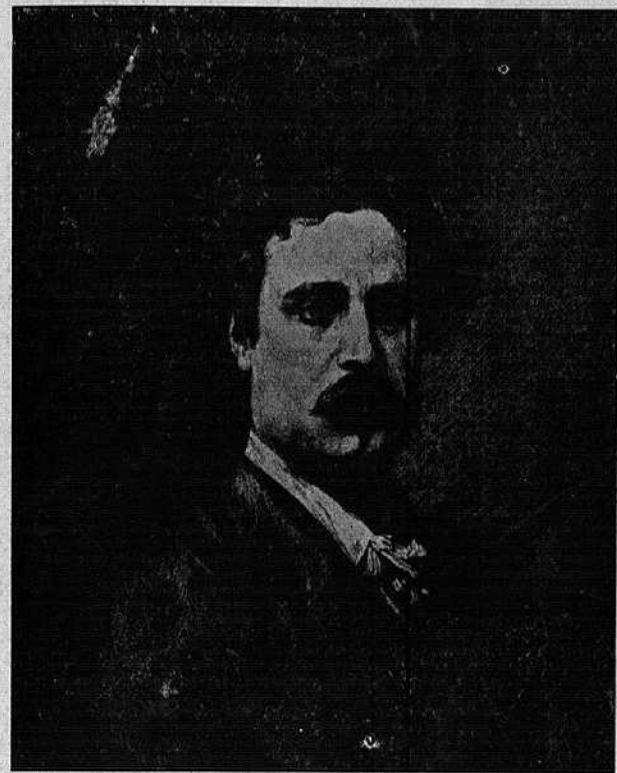
Aquesta és la lliçó que ens dona Fortuny: la d'una gran constància en el treball, la d'un gran amor a l'ofici, la d'una tenacitat invencible en la seva vocació; gran lliçó per als artistes i per a tots els treballadors.

Per als artistes, la lliçó consisteix a saber davallar de la torre d'ivori de les teories estètiques o de l'excessiva confiança en els dots naturals, i aplicar-se als oficis humils, a l'estudi quotidià, a la còpia i tot, si cal; a saber-se enriquir de tots els secrets de la tècnica, i a estimar l'art no com la satisfacció d'una vanitat o el mitjà d'assolir triomfs, sinó com una finalitat social, dura i treballosa en certa manera, però joiosa sempre, per tal com situa l'home en un pla superior; això és, al nivell de tot creador de bellesa.

Per als treballadors de tota mena, l'exemplaritat de Fortuny també és evident. Avui, que sembla perdre's, que de fet s'ha perdut molt i molt, en tots els oficis, l'amor al treball i a la feina ben feta, el cas de Fortuny és colpidor. Sense amor, el treball és una càrrega; només és un goig quan hom s'hi aplica amb tota l'ànima, no solament amb la certesa de realitzar un acte a profit propi, sinó amb la convenció d'acomplir una missió social.

El creador de bellesa n'acompleix una, com en el cas de Fortuny, però el creador de riquesa n'acompleix una altra, tan essencial com la primera. La bellesa és una riquesa espiritual i la riquesa és una bellesa social. Artistes i obrers, tots són necessaris. Fortuny fou un gran artista i fou alhora un gran obrer. I per haver estat totes dues coses, la posteritat li ha obert les portes de la fama i els homes li devem gratitud i admiració.

Alfons MASERES

MARIÀ FORTUNY

rivacions i reservar-nos grans sorpreses.

L'exemplaritat de Fortuny — la qual avui cal remarcar — consisteix, sobretot, en el seu amor a l'ofici, en la seva vocació per al treball, en la seva tenacitat, en el seu seny: qualitats ben racials, ben nostres, però que avui semblen perillar. Home de naixença humil, la seva vocació artística va poder ésser ben enfocada gràcies a la comprensió familiar i a l'amor d'un avi que, havent estat en la seva joventut escultor de figures de cera, somniava per al seu nét un bell esdevenidor en el món de l'art. Però el noi s'educava al taller d'ebanista del seu pare, on aprenia l'ofici de tallista, tot familiaritzant-se en un treball manual que més tard li fou de gran utilitat. A Reus mateix, quan encara el seu avi no havia decidit emprendre l'aventura d'endur-se'l a peu a Barcelona, amb un feix de dibuixos i apunts a l'oli per tot bagatge, l'aprenent de tallista alternava les lliçons casolanes amb les de dibuix de l'Acadèmia Soverano, i amb un altre aprenentatge, que havia d'influir força en el seu art: el de l'orfebreria, que seguia a l'obra d'un argenter i miniaturista. Aquestes tres disciplines — la de la talla de fusta, la del dibuix i la de

pels viarans del neoclassicisme; però Fortuny — i així veiem el seu seny i la seva modestia — no vol assentar plaça d'iconoclasta ni vol desautoritzar els seus mestres; comprèn, és clar, que l'art del pintor no és solament una disciplina acadèmica o un ofici manual, sinó també un reflex del món exterior i un exponent de la vida real, i aprofita tots els lleures que té per a anar a fer apunts del natural i sorprendre el món exterior en tota la seva veritat.

Més tard, quan Fortuny ja domina plenament el seu art; quan, a més d'un dibuixant perfecte, d'un aquarellista sorprenent i d'un aguafortista prodigiós, és el pintor que es baralla amb la llum i li arrenca els seus secrets, no negligeix cap de les arts manuals que poden semblar secundàries, i així veiem que ell mateix, amb el cisel·l i l'enfornador, restaura mobles vells; veiem com treballa l'ivori, com damasquina l'acer i com forja poms d'espasa fins a imitar meravellosament un magnífic alfange morisc. Al seu taller de Roma havia instal·lat un forn de ceràmica i hi feia cuites, adalant per a trobar els reflexos metàl·lics de les ceràmiques àrabs. Tant i tant el van preocupar la tècnica, i la història i tot, de totes les arts plàstiques, que arribà a entendre-hi molt. Poc me-

UN CATALA EN TERRES D'ARAGO GOYA ENTRE ELS BARBARS

L'enemic ha pres Fuendetodos: les pedres i la terra, car les humanes criatures que poblaven Fuendetodos, que, com les pedres i la terra, constituïen el poble, han fugit. S'han endut les eines de treball, tota la roba i tots els estris que han pogut. No s'han volgut quedar amb els invasors, amb els que assassinaven dones i infants.

Naturalment, se n'han anat amb recança perquè deixaven el poble. Se n'han anat amb goig, però, perquè fugien dels invasors, des que assassinaven dones i infants.

Han dit, segurs de no enganyar-se, que la vida al costat d'ells, dels altres, els seria impossible. Després de conèixer-los a ells ens han conegut a nosaltres. I perquè ens han conegut ens han demanat:

—Deixeu-nos venir. No ens abandoneu. Som dones i vells i els nostres fills són al front: amb vosaltres per gust, per pròpia voluntat, o amb ells per força. Nosaltres no podem empuñar el fusell, però podem treballar. No ens deixeu! No ens abandoneu!

Entre els que ens pregaven així, hi havia gent de dretes, gent que creia de bona fe que la República era el desori, l'arbitrarietat, l'abominació, el crim. Massa tard — sempre és massa tard — comprenien que s'havien equivocat. I fugien dels que en nom de l'ordre havien desencadenat la guerra més odiosa i salvatge.

Fugien perquè recordaven aquells primers dies de la revolta, quan Fuendetodos era dominat pels rebels; aquells dies de dolor i d'escarni; aquelles orgies de luxúria, de sang i de vi; aquelles pobres dones passejades nues pel poble entre la riota innoble de la «gent de bé»; aquelles pobres dones a les quals tallaven els cabells i, amb el cap untat amb excrements humans, les deixaven, lligades, al sol per a que les mosques les devoressin de viu en viu.

Jo he vist i he parlat amb algunes d'aquelles dones. Era el dia que l'exèrcit de la República assaltava i prenia el poble. Anaven amb un mocador negre al cap, un mocador molt tirat endavant per a amagar els ulls que ja mai més no sabrien mirar res amb goig; tenien una veu molla de llàgrimes; es sentien irremediament humiliades.

Aquella nit jo dormia a la casa on — el 30 de març de l'any 1746 — nasqué Goya, tal vegada en el mateix lloc que jo ocupava. I pensava en l'artista genial — sord com Beethoven — que creà les magnífiques «Escenas de la guerra». No estaria malament, dit sigui de pas, que Espanya n'enviés reproduccions a la Societat de Nacions i al Comitè de No-intervenció. No estaria malament, tampoc, que n'enviés al senyor Blum, al senyor Eden, a lord Plymouth, a lord Halifax, i, sobretot, al senyor Chamberlain.

L'endemà al matí, abans de retornar a Asuara, vaig voler veure el monument que Goya té al poble. El monument, simple, sever, senzillíssim, és a la placeta de l'església, davant l'església enrunada pels abusos de l'artilleria i davant la balconada oberta a la planura austera: un cap bellíssim, obra del gran escultor català Julio Antonio, damunt una pilastra de pedra. Hi ha unes lletres que diuen: «A Goya». I a sota, en tipus més petits: «Para que el espíritu del artista inmortal que la gloria extendió por todo el mundo, viva en el pueblo que le vio nacer».

Els rebels s'havien fet forts en la torre de l'església, havien convertit la casa de Déu en una barricada. El canó s'encarregà de destruir la barricada i obri en la façana, damunt el timpan, un esvoranc com una enorme boca negra i fètida. La torre, però, s'aguantava encara. Quan caigué, caigué amb tots els seus defensors i les pedres els serviren de tomba. Un detall molt curiós: el monument al pintor gloriós no sofri cap desperfecte, ni una bala el tocà. Si s'hagués tractat

d'un sant, els catòlics haurien dit que era un miracle.

Ara el 2 d'octubre de l'any 1936, és lluny. Ara som lluny de Fuendetodos. Hem hagut de fer marxa enrera, cosa que no és d'una importància decisiva perquè la guerra, aquesta nostra i totes les guerres de totes les èpoques i en totes les habitus, tenen alternatives i alts i baixos. A la reraguarda la majoria de la gent s'alegra o s'esvera amb massa facilitat. Al front la majoria dels nostres soldats saben que tornarem a entrar a Fuendetodos.

GOYA, PER JULIO ANTONIO

A Fuendetodos tan sols hi queden les pedres i els assassins: Falange, Requetès, rifenys, italians, tal vegada alguns alemanys. Aquesta vegada no podran repetir les seves salvatjades, les seves turpituds. Aquesta vegada la població civil ha fugit, se n'ha vingut amb nosaltres. Tan sols a la placeta de l'església el rostre acusador de Goya, el que amb les seves «Escenas de la guerra» ha dit més del que poden dir la paraula viva i la paraula escrita, el que, vell i malalt, emigrà a França perquè la seva dignitat d'home no podia sotmetre's a la tirania abjecta de l'abjecte Ferran VII.

Goya entre els bàrbars, Goya entre els que assassinaven infants en vol rasant malgrat veure que són infants i no combatents. Goya entre els que, en vol rasant, assassinaven les dones que renten al riu Guadalupe, malgrat veure que són dones i no combatents. Goya entre els salvatges que han deshonrat la condició humana, entre els que no són parits per encontres de mare i els fills dels quals hauran de dir un dia:

—El meu pare fou un assassí que en terres d'Ibèria cometé els crims més imperdonables.

Quin crit, quin gest, si Goya podés veure'ls! Quina indignació! Quina ira en veure rollada la seva terra pels mercenaris de Hitler i Mussolini, els dos pallassos tràgics.

Des de dalt de la seva pilastra, a la placeta de l'església ensorrada, el rostre de Goya deu semblar més aspre, més amarg, més adolorit.

Si, si: enviem unes reproduccions de les «Escenas de la guerra» a la Societat de Nacions, al Comitè de No-intervenció, a lord Plymouth, a lord Halifax, al senyor Eden, al senyor Blum, i, sobre tot, al senyor Chamberlain que no s'avergonxeix del que s'avergonyiria qualsevol home un xic digne: de dir-se amic de Mussolini.

Lluís CAPDEVILA

UN CONTE INEDIT A QUELLA NOIA...

Un autor anglès classificava els viatgers, i ens conta la història d'un: del viatger sentimental. Jo crec que es podria també fer una classificació dels soldats, en la qual també hi hauria el soldat sentimental. Jo mateix podria ésser-ne un.

El meu sentimentalisme no és cosa de temps, i és ara quan me n'he adonat. És possible que el portés en potència, i ara s'hagin ajuntat les circumstàncies necessàries per a posar-lo de manifest. No puc precisar el moment exacte en què m'he sentit sentimental. Segurament que ha estat una elaboració del subconscient que ha anat sorgint a la consciència, igualment com es passa de nit al dia.

La meua vida havia transcorregut sense el més lleu incident: una regularitat mecànica havia presidit el seu ordre.

Vivia sense saber si m'agradava la vida, i tant els que es capcaven per la felicitat d'altri com els suïcides, els creia folls. Vivia amb els pares, sense la més petita impressió del que hom en diu amor paternal; amb tot, l'hauria definit concretament a qui m'ho hagués preguntat.

Amb els meus pares no hi havia altre lligam que el de la convivència, i distingia l'un de l'altre — és a dir: el pare, de la mare — en què el pare gastava el que en diem males pucies i, per tant, s'hi havia d'anar una mica en compte; amb la mare, aquestes precaucions hi sobraven. A més, ells eren els qui em mantenien.

Si amb els meus progenitors no hi havia cap lligam d'ordre afectiu, podedu comprendre que menys hi seria

amb els meus amics, quan vaig tenir-ne, un cop vaig ésser un xic gran.

Un dia, el pare em va dir:

—Not: d'ací endavant, estudiaràs. La mare feia cara de llàstima. Jo no els vaig dir que no; tampoc no els vaig dir que sí. Com que no em van preguntar si m'agradaria! De totes maneres, si m'ho haguessin preguntat els hauria dit que sí; com si m'haguessin proposat fer de manobre, o no fer res. En realitat, jo no tenia vocació per a res. Ben arregrats haurien estat si s'haguessin entestat a descobrir la meua vocació, com recomanen els psicòlegs i moralistes! Sortosament no se'ls escolta ningú!

Els llibres, els llegia perquè em deien que ho fes; les lliçons me les sabia perquè tenia un cervell descansat. Un dia, em van donar un títol i molts elogis. Vaig continuar estudiant.

De sobte, a Barcelona, la gent va començar a avalotar-se, uns mesos, i em van vestir de soldat.

Estem en un poble lleidatà, de repòs; fa temps que visc la guerra amb tota la seva cruïra, on he conegut la set, la fam i la mort...

Tot jo he canviat. Havia llegit molts llibres que parlaven de tot això: explicaven, els literats, amb les imatges més diverses, els efectes esgarifosos dels abusos i el lladruc enrogallat del canó, la placidesa de l'amor i la mi-granya del record. Jo era insensible a tot. En va ferer us de les paraules més plàstiques que hi ha al diccionari.

Però ara és una altra cosa. Ho he viscut, i sóc jo ara qui voldria fer ús dels mots més escollits per a perpetuar tant de sofriment, per vergonya

dels que s'ho miren indiferents; tant d'heroisme, per a honorar-nos a nosaltres mateixos que donem ànima a l'epopeia.

M'he posat en contacte amb la mort, i per això estimo molt la vida; he vist l'exòde trist dels qui la guerra ha deixat sense llar, i per això vull lluitar pels infelïços.

Mentre em trobava a la trinxera, el meu cervell semblava que s'hagués parat, i el principi físic de l'acció i la reacció menava el desenvolupament de la meua existència. Ara, però, en aquest poblet tranquil, en mig d'aquests bons camperols que tan bé ens han acollit i que tant fan per procurar-nos un breu benestar, els meus sentiments s'han despertat; amb el record de les amistats, m'he sentit sol, i més encara, quan es presentà el record d'aquella noia... Amb tanta insistència sura davant meu la seva gentil imatge, que vull contar-vos qui era...

El matí, assistia a classe; no feia mai campana, no perquè m'agradés d'anar-hi: jo crec que podriem dir-ne per inèrcia. A la tarda, repassava les lliçons: influenciat per uns companys, vaig acostumar-me a fer aquests repassos a l'Ateneu... Llevat d'alguna broma amb els companys, tots els dies eren d'una monotonia geomètrica. Avui, quan hi penso, els considero en-sopits; tanmateix, mai no havia pensat a qualificar-los així.

Un dia, vaig assegurar-me al costat d'una noia, sense fixar-me en ella. Estava endinsat en la meua lliçó, quan amb atreviment la noia em parlà:

—Veig que llegeix bo...

—Sí — vaig contestar —; puix que

vaig quedar-me tan sorprès, que no hauria pogut dir-li altra cosa.

—Jo no hi entenc gaire en Biologia; però m'atrauen totes les coses de l'esperit.

—De l'esperit? — vaig fer jo, irònic, i ja més segur de mi.

Ella contestà, decidida i segura, com si digués una veritat incontrovertible; com si el que deia, fos més exacte que dos i dos fan quatre. I fou precisament el seu temperament decidit, el que ben segur em va atraure. La vaig mirar bé; era una noia d'una bellesa particular, amb uns ulls molt llueus, i prima; els pits amb prou feines s'insinuaven dessorra les robes que, graciosament, tapaven les carns d'un cos encisador.

Vaig quedar parat. No hauria cregut mai que una noia tan bella pogués parlar-me en aquells termes. Jo creia la dona feta per a exhibir la seva bellesa; apta per a valer-se sàviament de la seva feminitat per tal de fer-se admirar, per tal de satisfer el seu narcisisme, però mai per a filosofar. I si alguna noia es deixava caure per aquells viarans, jo m'ho explicava dient-me que havia fracassat en les coses de la seva feminitat.

Vaig gosar preguntar-li:

—I vostè, llegeix...?

—Literatura — digué, decidida i

continuà: M'agrada molt, moltíssim. Hom hi saboreja la bellesa en formes les més diverses, i entrem en coneixement d'una sens fi de personatges... Quan llegeixo, el meu esperit vibra de tal manera, que es forma en el meu si un complex d'impressions...

Continuà esplaiant-se, amb un parlar xardorosament apassionat. En cada mot hi posava la seva ànima. Mai no havia vist tant d'entusiasme en la defensa de llurs pensars.

Era dijous, i cada dijous, a partir d'aquell, trobava la noia aquella. Ens acostumàvem a passejar per la Rambla; car a mi m'agradava d'anar amb ella, no per les seves idees ni per la seva feminitat, sinó per les seves qualitats sentimentals, tan diferents de les meves. Jo continuava amb la meua flemma, la qual era futejada per la violència de l'entusiasme de la meua amiga.

D'improvist, tal com la vaig conèixer, vaig deixar de veure-la.

Ara que he vist tantes coses i he viscut moments tan dolorosos, voldria trobar-la, i em plauria molt de parlar-li intensament, com ella m'ho feia a mi, de la vida... de la mort... i de l'heroisme...

Salvador FERRE TORRELLA

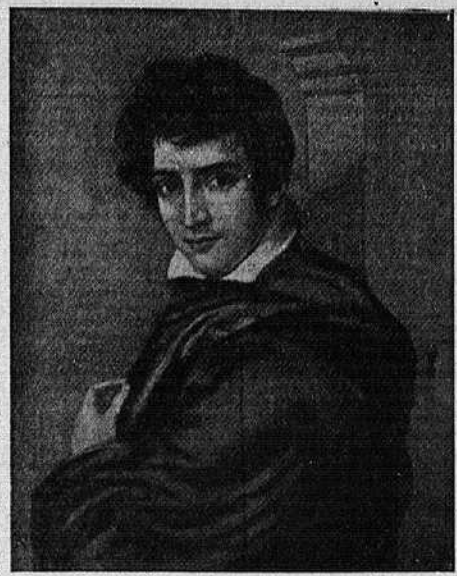
BYRON, POETA I REVOLUCIONARI

Un dia d'abril de l'any 1824, a Missolonghi, lloc estratègic dels insurgents que lluiten per l'alliberament de Grècia. Fa un aire fred i plou. Byron embolcallat amb el seu capot i empenyut per un vent huracanat, passa revista a les tropes de la guarnició. Fa pocs dies que els metges, davant l'estat precari de la seva salut, li han recomanat repòs i canvi de clima. Acaba la revista xop i tremolant de fred; s'allita immediatament per no aixecar-se més. Vuit dies després, a les sis de la tarda, als trenta-sis anys, mor. El dia abans, enmig del seu deliri, exclama: «Endavant!... Sempre endavant! Tingueu coratge! Seguiu el meu exemple... No temeu res...» I, més tard, poques hores abans de morir i de fer al seu criat fidel les darreres recomanacions sentimentals, en un moment de plena lucidesa, diu als amics que l'envolten: «He donat a Grècia la meua fortuna i la meua salut. Li dono ara l'única cosa que encara em resta: la meua vida. Res no em sap greu...»

El príncep Alexandre Mavrocordato, ànima de la rebel·lió, decreta un dol nacional de vint-i-un dies. Les despulls del poeta, embalsamades, amb l'excèpció del cor que és guardat a Missolonghi, són enviades a Anglaterra, per reposar finalment al cementiri de Hucknall-Torkard. Les autoritats angleses, rancunioses, que no obliden les seves aventures espectaculars, el seu divorci sensacional, les seves sátires implacables i els discursos pronunciats a la Cambra dels Lords a favor dels obrers, es refusen categòricament a enterrar Byron a l'Abadia de Westminster; com prohibeixen també que li sigui erigida una estàtua al famós «Recó dels Poetes». Una fulla de lloer i una espasa, símbols de l'obra i de la vida del poeta, foren dipositades pels seus amics damunt la humil caixa de fusta blanca que contenia les restes d'aquell aristòcrata genial que fou un dia l'ídol de la societat anglesa.

Anglaterra — l'Anglaterra oficial — no canvia ni perdona. La seva actitud, d'una rigidesa paradoxalment oportunista, ignora el pas dels anys i el canvi dels temps. Aquest any s'escala el 150è aniversari del naixement de Lord Byron, que tingué lloc el dia 22 de gener de l'any 1788. Cap commemoració pública no ha estat celebrada. Els diaris i les revistes s'han limitat a dedicar unes notes breus a la memòria de l'autor de *Childe Harold*. La seva pàtria jutja amb una duresa excessiva i mancada de comprensió

l'home, i menysvalora injustament l'obra enlluernadora i apassionada, impulsiva i plena — malgrat la vanitat i l'egoisme — de generositat humana, d'aquest poeta turbulent i genial, el qual, si bé tingué a Anglaterra un èxit sensacional i immediat, «Un bon mati vaig despertar-me cèlebre» — anota Byron en el seu Diari, després de l'edició dels dos primers cantos de *Childe Harold*. «L'efecte fou elèctric — escriu Tomas Moore — la glòria de Byron semblà brollar màgicament de la terra, com el palau reial d'un conte de

LORD BYRON

fades. Tenia la societat als seus peus» ha estat sempre més admirat i famós a l'estranger que a la seva terra.

Però no volem referir-nos avui a la seva obra, d'una personalitat profunda i seductora, sobretot per al nostre temperament, d'una gosadia desconcertant i d'un impetu arravatador, però bé que plena d'imperfecions que la distància ens ajuda a remarcar; obra poètica amada de patetisme, que va del *Childe Harold* a *Cain*, o sigui, del narcisisme i de la coqueteria petulant a la maduresa xopa d'emoció humana, amb la seva infelicitat desconsolada i sincera; etapes que corresponen exactament a l'activitat eròtica de Byron, en les dues èpoques en que es divideix la seva vida: l'anterior i la posterior al seu divorci (vegí la biografia de Byron, per Maurois, o, encara millor, en l'aspecte psicològic, la de Charles du Bos), sinó a les seves lluites desinteressades a favor de la

llibertat dels pobles. Actitud de Byron que, com la dels millors poetes i intel·lectuals del seu país, contrasta d'una manera tan colpidora amb l'actitud — la d'ahir i la d'avui — de la política d'Anglaterra, país d'hipòcrites professionals, excessivament respectables.

Una vegada trencats tots els lligams amb la seva pàtria i amb una societat que el repudiava després d'haver-lo adorat, Byron s'instal·la a Suïssa i, més tard, a Itàlia, on compartí la sort de Shellen, com ell gran poeta i gran democrata. A Itàlia es relaciona amb revolucionaris de tot arreu d'Europa, es fa amic d'alguns d'ells i pren una part activa, amb el seu entusiasme feroç, en la lluita dels carbonaris, que volien la unificació d'Itàlia després d'haver-la alliberada del jou austriac. Fracassada lamentablement aquella iniciativa, Byron, que vol combatre la injustícia allà on es trobi, s'adreça a Grècia on comença aleshores la guerra per la llibertat de la qual s'enorgulleix la història del món, com s'enorgullirà més tard de la gesta actual del nostre poble en la seva lluita heroica contra els invasors que pretenen endebades sotmetre'l i dominar-lo. Byron, donat al moviment alliberador la seva fortuna, consagra la seva energia desbordant l'organització del desordre i l'acabament de les divisions que afeblien estèrilment el camp insurgent, i acabà per donar a aquella causa, que no l'afectava més que com a home liberal i generós, la seva vida.

I no és Byron l'únic poeta anglès revolucionari del seu temps. Browning també, en un poema, *The Lost Leader*, que hem llegit aquests dies, s'adreça, segons sembla, a Wordsworth que després d'haver-se apassionat per la revolució francesa, va fer marxa enrera i es posà al costat dels pretesos defensors de l'ordre i diu: «Shakespeare era un dels nostres, Milton estava amb nosaltres — Burns, Shelley, amb nosaltres —, sempre vigilants en llurs tombes! — Només tu traïxess en desertar de l'avantguarda dels homes lliures — per caure endarrerat al vïg de les fileres dels esclaus».

Actualitat de Byron i de Browning! Actualitat — eternitat — de Rilke! Tènim, amb nosaltres, a través dels temps, tots els esperits sensibles i intel·ligents del món. Fem de Byron un exemple vivent i siguin el nostre lema les seves darreres paraules: «Endavant! Sempre endavant! No tingueu por de res!...»

Lluís MONTANYA

JOAN AMADES, POETA DE LA CIÈNCIA POPULAR

Feia pocs dies que havia pogut dedicar uns sinceres lloances a un volum publicat per Joan Amades sota el títol *«Art Popular — Apunts d'imatgeria»*, quan m'arribava a les mans una altra obra del nostre infatigable folklorista. L'he llegida d'un glop. El títol sol ja s'ho mereix: *«La Rondalla i el proverbi»*. Us imagineu les coses interessants, divertides i profundes que pot dir-ne Joan Amades? He llegit,

JOAN AMADES

doncs, aquest llibre, que és el segon volum d'una biblioteca titulada *«Narracions Populars»*, que acredita l'heroisme del que n'és ensem autor i editor, i l'existència d'un públic fidel que exhaureix, així que es publiquen, les obres de Joan Amades. Un cop llegit, l'he posat a la meua llibreria, al costat dels altres llibres del mateix autor. I m'he lliurat, amb aquest pretext, a la voluntat de fullejar-los de nou, de recordar-ne el text sucós i dens, nu de tota literatura parencera, i olorós, en canvi, de totes les sentors del passat i de totes les essències immortals del nostre poble. És, per exemple, aquella *«Guia llegendària de Barcelona»*, que ens presenta un a un els carrers de la vella ciutat, remorosos de vida i farcits de llegendes i de poesia. És la recent *«Auca dels costums de Barcelona»*, on cada data té assenyalat el ritual popular, i cada diada, la tradició secular que la solemnitza. És la *«Biblioteca de Costums Populars»*, i els *«Cançons»*, i els vocabularis, i les descripcions dels balls, i les tradicions màgiques, i l'enumeració dels jocs de la mainada i de les festes de les poblacions catalanes. Són els reculls de llegendes, i les descripcions de les masies, i les enumeracions de les virtuts ocultes dels números, de les plantes i les eines, dels encanteris i les oracions prodigioses. És tot el tresor meravellós i resplendent de la ciència popular. És la llengua catalana, que ens aboca tota la seva preciosa varietat i ens revela els seus secrets més recòndits, gràcies a la varietat de bruiot de Joan Amades.

I ara m'adono que no he atinat encara a parlar de l'autor i a presentar-lo. Voleu dir que cal, però? Quin auditor de les emissions radiofòniques catalanes no el coneix, per les seves conferències setmanals, plenes d'un interès sempre renovellat? Quin i tant català hi ha que no se l'hagi imaginat, sabent i pler de papers i pergamins, amb augues i goigs que li sobreixen per les butxaques, els cabells molt blancs i una llum misteriosa als ulls!

Es clar que Joan Amades ha actuat en emissions de cara al públic i que més d'un infant l'haurà pogut conèixer tal com és. Aquests hauran vist com la imatge que jo descrivia és equivocada. Hauran vist que Joan Amades és un home encara jove, de cabells ben negres, robust i una mica

ferreny, i hauran admirat el tresor prodigiós de la seva memòria. Quan la vista, com ara, li flagueja i li aparta de les mans els llibres i els papers que estima i ha recollit, en un treball pacient d'anys, la memòria li retorna tots aquells dipòsits de ciència i de poesia, i els hi posa, ordenats i vius, a disposició de la paraula. Escriu els articles, o els dicta, millor, emparat en l'arxiu incomparable de la seva memòria. Sap tot el que ha passat a Catalunya i el que hom ha dit alguna vegada que hi havia passat. Diríem que, en limitar-se-li la claror de la vista, ha guanyat lucidesa per a escollir el passat, per a esbrinar el que hi ha de bo i de dolent en la ciència popular, per a encarar-se amb una frase enigmàtica i desentrellar-ne l'oculta i remota significació.

Us faria gustos aquest retrat, ja que la representació de la seva personalitat no cal. Però és que em fa l'efecte que molts dels que escolten les seves conferències per ràdio i llegeixen els articles que publica a la premsa, ignoren que Joan Amades és també autor de més de vuitanta llibres; que en publica encara, un, gairebé cada mes; que en té per publicar una bona seixantena en manuscrit. Ignoren que aquella enciclopèdia de la saviesa popular que els és oferta a través de les ones de la ràdio, es troba aplegada d'una manera metòdica en llibres i fascicles. I a aquests em dirigeixo. Per dissort, no puc dir-los: compreu els llibres de Joan Amades, en llur admirable conjunt. La feina seria inútil o bé demanaria la paciència d'un benedictí, perquè en llur majoria aquests llibres estan exhaurits. Però si en troba algun, si pot fer com jo, que en la meua biblioteca puc ajuntar en un prestatge uns quants dels volums editats per Joan Amades o per alguna de les entitats i cases editorials que han volgut llançar-se a l'aventura remuneradora de publicar aquestes obres de folklore, ja es trobarà recompensat de la pena que esmerci en la recerca.

Tinc al meu davant, en escriure aquestes ratlles, un llibre titulat *«Costums i tradicions d'Hostal i Tavernes»*, que va editar fa un parell d'anys el «Club d'Esports de Muntanya» i que és un dels reculls més interessants que ha publicat Joan Amades. Avui, que la fúria destructora dels feixistes sembla obstinada a destruir Catalunya en tot allò que és vivent, en l'ordre cultural com en l'ordre arqueològic, és un oasi refrigerador aquest volum que us explica les llegendes dels hostals de Catalunya, que us presenta el Beco del Recó i us en conta la història i les cançons, i us parla d'un temps que els hostals eren no pas les fredes organitzacions enormes que són els moderns hotels, sinó llocs turbulents plens de misteris i de poèsies. Trobareu la música i la lletra de les cançons que s'hi refereixen, els gravats dels romances populars, la descripció dels jocs i les danses que s'hi desenrotllaven. Després us diran que el lloc on hi havia el Beco del Recó és avui un munt de runes; que una bomba hi caigué i enfonzà l'edifici. I comprendreu que, tot i disfressar-se de tradicionalista, la civilització mecanitzada dels feixistes és així: la destrucció implacable de tot el que representi un fet viu, una realitat arrelada al fons del cor del poble, i la destrucció no sols de la cultura, de la justícia i de la llibertat, sinó de la tradició i de la poesia popular.

Joan Amades, enamorat de la seva pàtria, divulgador exemplar del passat, investigador infatigable i lúcid, segueix avui la seva tasca. El llibre que acaba de publicar en dona fe. En retre-li aquest homenatge de simpatia i admiració, he cregut que, més que el crític literari, encastellat en sistemes i en motllos freds de valoració, havia de parlar el lector agraït, l'home que veu en aquesta activitat de Joan Amades una nova prova de la vitalitat del nostre poble, d'aquest poble que, tots ho sabem prou, no pot ésser vençut.

Rafael TASIS I MARCA

LLIBRES

Agustí Bartra: *«Cant Corporal»*. — Frederic Alfons i Orfila: *«Infants»*. — J. Gimeno-Navarro: *«Poemes de Raval»*. (Edicions Oasi.)

A vegades, el cronista ha d'aplegar en un sol comentari els diversos llibres que se li acumulen damunt de la taula, i adés ho fa per manca de temps o d'espai, adés per comoditat; excepcionalment s'hi veu obligat, i mai tant obligat com ara. Tenim davant, tres volums de les «Edicions Oasi», primera empena editorial d'aquest grup d'escriptors, que té la virtut de créixer i aferrar-se, tot mantenint un pregon eclecticisme que és, precisament, el secret de la seva vida: l'ha demostrat en els cicles de poesia que organitza, i el ratifica ara en llançar-se a l'arriscada empresa de l'edició.

J. Gimeno-Navarro, Frederic Alfons i Orfila, i Agustí Bartra, són els tres poetes als quals devem els llibres que ens escam de comentar. Si volguéssim establir el paral·lel entre ells, només podríem assenyalat la joventut com un comú avantatge: anotem-lo tant a llur favor com a favor de la lírica catalana. Partint d'aquest únic contacte, intentarem establir les diferències. Precisament la joventut no és l'època més propícia per a igualar els sentiments: el mot «joventut» no passa d'ésser un genèric, i per ell mateix es poden justificar a bastament totes les diferències que neixen entre les persones que es troben en aquest període, tingut com el més venturos de la vida. Cada home s'hi defineix, i els poetes hi troben, ensems que els tumults que els inciten a escriure, les primeres clariïes per a la fixació del que van escrivint. Per això, tot i ésser juvenils els tres llibres que comentem, el *«Cant Corporal»*, d'Agustí Bartra, ho aparenta més que els altres. Porta més barreja d'afeccions, més apassionaments, i ho plasma tot plegat en uns versos que es deixen translluir l'atracció que els novells corrents poètics del món, tant de forma com d'expressió, fan sobre el seu autor.

L'acció principal és erotisme: definim-la amb el mateix títol de *«Cant Corporal»* i amb tot el poema que li dona objecte. La veu, el desig, la lluita, l'instint del cos volen acaparar tot el lirisme de la vida. Enfocada així la sensualitat — almenys, al nostre gust —, perd molt de valor estètic: no per pintar-les més corporals, les coses es tornen més humanes.

Uns epígrames i uns poemes dedicats a la guerra traspassen l'entusiasme dels primers dies, volgodament exotitzat.

En alguns llocs, hem recordat Salvat Papasseit, la presència del qual no s'allunya de nosaltres. Bartra està a punt d'acostar-s'hi encara més.

Frederic Alfons i Orfila ja era autor de *«Clarors Mediterrànies»*, apa-

regut ara fa uns quatre anys, i va tenir l'encert de batejar el seu primer recull amb un nom que no perd qualitat ni aplicació en la seva obra posterior, almenys en aquests magnífics poemes del nou llibre *«Infants»*, on fa vint-i-cinc estampes il·luminades i entebides pel sol i pel clima mediterrani. Res no ens fa tant de goig, en llegir un llibre, com reconèixer-nos-hi una miqueta a cada ratlla. I els infants inspiradors de l'Alfonso són els que nosaltres veiem i estimem: ell o nosaltres mateixos quan érem petits. La joventut a què alludim més amunt el porta a mirar enrera: quina sensibilitat, quina severitat i quina pau més serenes! I, encara, un pregon cristianisme que el priva de dir blasmes i de renyar: només mira l'infant: la causa que el fa ésser feliç o dissortat no l'interessa, puix que els infants duen a l'ànima llur prou virtuts capaces de redimir-los de la perversitat que els envolta. Vegeu, si no, com ocorre així en uns infants semitrinxeraires dels barris baixos, o com els infants — fins els fills d'altri — il·lusionen la vida orfe d'amors d'un pobre mestre, o com Margaret es sap consolar, tota sola, de l'oblit en què la té la seva mare enquerimada, que l'abandona a les mans de la nurse.

Seria prolix d'insistir sobre altres qualitats del llibre de Frederic Alfons; desitjariem que qualsevol dia ens en lliurés un altre: estem segurs que la claror que porta, encara hi haurà crescut. I que aquests *«Infants»* que ara ens dona a conèixer, també creixeran, per ésser homes de cor i d'espiritualitat com calen, ara més que mai, a la nostra terra.

Gimeno-Navarro és l'altre dels tres poetes que hem anomenat i agermanat amb la qualificació de joves. L'havem deixat per últim per tal com ja no ho és tant com els altres dos, ni en anys ni en producció. Ara ens ha donat els seus *«Poemes de Raval»*, obra que ja desitjàvem llegir. Ens interessa la poesia de Gimeno-Navarro perquè, tot i que és ben personal i acreditada unes grans esperances en el seu autor, encara no ha trobat la forma ni l'expressió definitives. I ens interessa, dèiem, perquè cada llibre és un esforç i una superació: una demostració de la voluntat o de la puixança del poeta, que pot confiar a conèixer-se aviat per esdevenir ell mateix d'una manera definitiva. Aquest procés és lent, a vegades. En altres — com l'Alfonso, posem per cas — és ràpid. L'Alfonso no ha intentat renovar res, ni formes ni temes: té un esguard clisistimant, passat pel prisma dels nostres mestres moderns, triats, potser,

entre els més «mediterranis». Gimeno-Navarro vol crear — i se n'ha sortit —; la poesia del raval i del suburbi. Hi té una afecció remarcable, i és el poeta d'ací que la sent amb més intensitat. Tema relliscós, perquè les escenes que se'n deriven manquen sovint d'un gruix estètic prou fort per a fer-les valer per elles soles. L'esforç de l'escriptor és doble, aleshores; car ha de retratar una cruesa desplaent i tornar-la amable als ulls dels lectors. Això pot ésser assolit de dues maneres: infonent un raig de confiança que digui a l'home que la duresa s'acabarà ben d'hora, i ell, o, si no, els seus fills, trobaran en la vida la carícia blana capaç d'esborrar aquell mal gust. Ho pot atènyer, també, ensenyant la resignació, predicant que fins els homes, els fets, els paisatges repulsius, tenen unes ànimes dignes de compassió i d'amor; que aquestes ànimes poden ésser compreses, i que qui ho aconsegueixi, les veurà naturals i pures com qualsevol altres. Aquest poeta escull el segon procediment, i la resignació esdevé el motiu constant de la seva obra. La vida se li fa *«mansua»*: es complau a anomenar-la així diverses vegades. La mansuetud podria — hauria — d'apaivagar els sentiments i tornar l'home indiferent a tot; però no: en el cas de Gimeno-Navarro, li dona un augment de sensibilitat que vibra per allò que no ha commogut els estranys. Tot fent via vers els seus suburbis, vers els hospitals, els parcs de descans, la seva cambra solitària, el poeta, tot sol, anirà xuclant amb els ulls la pobresa de tots els objectes i de totes les persones que mereixen un poc de compassió, i els la donarà convertida en poema, com si confies que aquesta és l'única que podran copsar. És quan la mateixa inclinació s'exagera i s'arrisca en unes imatges que, difícilment, arribaran a entrar als estadis de l'alta poesia: per exemple, quan el rajoler desitja al seu infant «que el tusti la ignominia — quan vegi el poc jornal que em donen».

Si seguis aquests viarany, possiblement la mansuetud arribaria a convertir en una força protestatària; la poesia líquida que li flueix, més sovint prendria la densitat dels conflictes i del món social. I no és pas això el que Gimeno-Navarro desitja ni el que nosaltres esperem d'ell. No fa gaire, en una altra crònica, assenyalàvem quina evolució li preveïem; avui ens afermem més als nostres judicis, perquè els nous *«Poemes de Raval»*, ja comencen a despullar-se de mant enlluernament estrany i deixen entreveure amb una resplendor pròpia una ànima senzilla i amorosa, que nosaltres creiem la millor qualitat de l'obra de Gimeno-Navarro.

Osvald CARDONA

ELS LLIBRES I LA GUERRA

«LLETRA OBERTA ALS CATALANS», per Antoni Ruiz Vilaplana. — *Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya*, 1938.

Per tal de palesar l'agraïment per la bona acollida que Catalunya ha donat al seu important llibre *«En dono fe...»*, Antoni Ruiz Vilaplana ha adreçat una *«Lletra oberta als Catalans»*, que acaba d'editar el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya. La lletra és interessantíssima i evidecia, també, els dots d'escriptor que Ruiz Vilaplana havia mostrat en *«En dono fe...»*.

El concepte que a l'Espanya facciosa es té de Catalunya i dels catalans hi és descrit amb tot detall, amb tota cruesa. És el sentiment d'odi.

Si Catalunya no hagués dominat la rebel·lió pel juliol de l'any 1936, el feixisme, probablement, s'hauria fet amoniat de tot Espanya. I Catalunya, després, ha estat la nacionalitat hispànica que primordialment ha mantingut la resistència a deixar-se esclavitzar i envair pel feixisme internacional. Catalunya ha estat, i és, el baluard principal de l'antifeixisme; l'heroisme de Madrid ha accentuat la po-

sició digna que, impulsada per Catalunya, manté Espanya. Els paladins del centralisme espanyol, avui integrats incorporats als rengles subversius, han odiat sempre Catalunya pel que representa; és lògic, doncs, que en els moments actuals l'odi contra Catalunya hagi crescut.

L'opuscle de Ruiz Vilaplana, amb visió clara i justa, situa perfectament aquest sentiment. La seva lectura és per nosaltres altament al·licionadora. Si el feixisme guanyés la guerra, Catalunya desapareixeria com a personalitat nacional, i els catalans serien bàrbarament perseguits i tot l'odi dels rebels es descarregaria damunt seu; els assassinats i els afusellaments serien a milers. Cal tenir en compte, per exemple, que a Màlaga hi hagueren milers i milers d'assassinats i es sumariaren 12.000 persones, de les quals 9.000 foren afusellades; a Catalunya, la proporció seria enormement major. La lectura de la *«Lletra oberta als Catalans»* ens anima més, si això és possible, per a posar tot l'entusiasme en la lluita contra el feixisme, fer més ferma la unitat de tots i accelerar la marxa de la producció per a dotar l'Ejército Popular del que necessita.

PASSEIG DE GRACIA-RAMBLES

Refugiats. — D'ençà del 19 de juliol, quantes vegades ens hem hagut d'esforçar per retrobar la fesomia de Barcelona, sovint canviada per unes allaus de germans nostres, vinguts de terres llunyanes i de la guerra ha abocat a Catalunya! De l'Aragó, de Castella, d'Andalusia, del Nord, Barcelona ha rebut amb els braços oberts tots aquells que es quedaven sense llar, sense pàtria; ha acollit milers, centenars de milers de dones i infants, i ha vist sojornar-hi homes de totes les contrades, d'una banda a l'altra dels fronts, oferint-los sempre una estona de repòs i una estada amorosa. I ara mateix, ens ha calgut extremar el fervor per als nostres propis germans de Catalunya que han hagut d'abandonar temporalment algunes de les nostres viles i ciutats frontereres.

I és curiós de constatar com tothom s'ha anat aplegant dintre de Barcelona creant unes zones característiques. Hi ha la zona dels aragonesos, hi ha la barriada dels andalusos, hi ha l'agrupament dels bascos. Ràpidament la gent s'ha anat reunint, i Barcelona s'ha habituat als nous nuclis de catalans d'adopció que acaben de donar-li un aire, ja acusat abans, de cosmopolitisme.

Al cor de Barcelona, però, els que més han anat «apretant-s'hi» són els nostres germans del nord. Fan l'efecte que tinguin organitzats uns «torns» i que tinguin establerta una guàrdia tot el dia. Davant l'estatge oficial del seu Govern, constantment veureu grups compactes de gent a peu dret, asseguts als bancs de pedra, passejant amunt i avall, segurament enyorant una mica — o un bon tros — les passejades que devien fer als seus balcons habituals davant la seva mar. No saltés suggeriríem al nostre Ajuntament de col·laborar a aquest fervor d'aplegar-se dels nostres hostes de Basconia fent instal·lar en aquell tros de passeig unes dotzenes de cadires o uns bancs on, al menys, les dones poguessin seure. I evitar que s'hagin de produir escenes emocionants com la que presenciàrem la darrera setmana en escenaris més confortables. Era la una del migdia, d'un d'aquests migdies de primavera que tinguerem aquests darrers dies, que el sol sense les nubes de les fulles dels arbres es rabeja omplint de claror el Passeig de Gràcia i fa girar els ulls al cel a tots els ciutadans playent-se que la guerra sigui possible en un bell país i en l'època més alegre de l'any. Els refugiats bascos muntaven la seva guàrdia permanent davant el seu palau i unes rotilanes d'homes i dones parlaven animadament canviant de grups, bescant-vant llurs paraules d'una banda a l'altra, quan, de sobte, tota la gent s'acorrúa a un indret precís. Vaig arribar a temps de presenciar l'escena. Un home vell semblava pres d'una emoció vivíssima. Devia tenir uns setanta anys. Net, amb boina, la cara arrugada. Tenia l'aire d'un llop de mar. Els braços tirats avall i els punys closos. I el cap com ferit per un enlluernament: els ulls fortament tancats. Davant seu, tot de gent entre la qual un altre home semblava sofrir els mateixos efectes d'aquell vellet. Sense res al cap, com inanimat, mirava fixament l'altre empaïdint fins

quedar groc com la cera. Ningú dels dos deia cap paraula. La gent que els voltava, tampoc, sense que ni un respir gosés trencar l'espectacle. El més jove dels dos homes devia fer esforços terribles per fer o dir alguna cosa, però es veia que no podia. Tots dos semblaven aferrats a terra. Fins que tot d'una, el més jove pogué reaccionar, i se senti tant sols un crit, un crit petit però que semblà a tothom esgarriat i que arrencà les llàgrimes dels que el sentírem. El crit un monosíl·lab: «Padre!» Aquell vell semblà rebre un fort cop damunt seu i els seus ulls s'obriren amb fúria, i es clavaren als del fill retrobat. Es veié que volia abraçar-lo. Però no pogué, si no hagués estat ajudat hauria caigut desplomant a terra. I arran de la vorera, aquells dos homes arraulits, el fill abraçat follament amb el seu pare, sense dir-se cap més paraula roman-gueren qui sap quanta estona plorant a doll fet, plorant totes aquelles paraules que la gent deia per ells, fins que s'aconseguí dur-los a una entrada per ajudar que la reacció els fes retornar...

La història tant se val dir-la com no. Cadascun d'aquells dos homes creia mort a l'altre, cadascun qui sap els dies que feia que era a Barcelona, plorant l'altre! Us imagineu l'emoció d'un retrobar-se sota el sol barceloní, davant la casa símbol de la seva pàtria, voltats de la seva gent!

Soldats de pas. — Davant una d'aquestes precioses parades de pinyons i avellanes de la Rambla, uns soldats, una paperina a la mà, entretenen les dents, i poc a poc van Rambla avall llegint les pancartes, els cartells, els anuncis... Un soldat es queda amb una avellana entre les dents i abans de trencar-la, dona un cop de colze a un altre i li ensenya amb el braç la façana d'un establiment a mà esquerra.

— Què hay?
— Sepu.
— Sepu.
— ¿Y qué querrà decir eso en castellano?

Per a Víctor Colomer. — No precisament, per l'anècdota que acabem de reportar. Sinó perquè creiem que fóra d'una gran utilitat als que han de romandre entre nosaltres, perquè el nostre amic Conseller de Cultura de l'Ajuntament, no organitza uns curssets populars de llengua catalana dedicats a tots els refugiats que hi ha a Barcelona? Uns curssets breus de llengua parlada que ajudés els nostres germans interessats per les nostres coses a més aviat estimar-les i comprendre-les? En lloc de facilitar-los l'estada ací parlant-los sempre en la seva llengua, per què no iniciar-los en la nostra? No podrien organitzar-se unes lliçons als seus cercles habituals, als seus llocs de reunió, al mateix carrer, en locals que s'habilitessin per districtes?

Això i unes biblioteques en places i squares ajudaria, sens dubte a una efusió més densa entre tota aquesta massa de barcelonins d'adopció i els que amb tanta de simpatia veiem entre nosaltres.

F. T.

CARNET DEL TEATRE

LABICHE. — París celebra el cinquantenari de la mort de Labiche. El representen a la Comèdia Francesa i al teatre de les «Quatre-Saisons». Contra el costum que feia que Labiche fos representat amb vestuari modern, a la Comèdia francesa ha estat aprofitada aquesta reposició, per a fer-ne una prodigiosa evocació d'època. L'encert és premiat per gust que hi troba el públic, car Labiche, que té precisament un accent d'època inconfundible, esdevé així més clar.

Entre nosaltres el nom de Labiche, no és pas massa popular. No obstant, molts dels seus vodevils i de les seves farses burgeses ens són força conegudes. Conegudes al través d'adaptadors desaprovisats, que, des d'Aulèstia fins als nostres dies, ens han ofert un Labiche camuflat, sense citar-ne el nom.

MARIVAUX. — A la comèdia francesa s'ha fet també, amb un gran èxit, una reposició de Marivaux: «Les Fausses confidences». Pierre Abraham recorda, amb aquest motiu, que ara fa un any la mateixa obra era representada al Vieux Colombier. I en comparar les dues interpretacions, subratlla que al Vieux Colombier la protagonista era interpretada com una coqueta, i que a la Comèdia francesa ho és com una persona molt decidida, gairebé en dona emancipada. Les dues interpretacions, encara que perfectes — diu —, no tenen res a veure amb l'heroïna original de Marivaux. I remarca: «Si els nostres millors interprets renuncien a donar a aquest personatge l'interpretació sensiblera i llagrimosa, és que ni elles ni el públic no ho suporten. En els temps que la dona ha esdevingut el que és avui, la plorateria i els desmaïts, passats de moda, són paral·lelament insostenibles a l'escena. Res millor que el teatre, i això amb un text inamovible, no subratlla el canvi incessants dels costums i de les psicologies».

REPORTATGES

«LA TRAIÇIO DELS FRANCO», per Lluís Pagès i Guix. — Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, 1938.

Lluís Pagès i Guix és un falangista cent per cent, un autèntic feixista de defensa la «puresa» de la doctrina de «Falange Española» i del feixisme. Es, per tant, un rebel, un traïdor que, com a falangista, troba els germans Franco traïdors a l'esperit de la rebel·lió. El llibre és un document revelador del malestar, de la pugna existent entre els diferents sectors feixistes.

Però, és convenient que un organisme oficial publiqui una obra falangista antifranquista, que fa l'elogi de «Falange Española» i del feixisme? Ho considerem un error polític, que accentua la desorientació que denota el pròleg, degut a l'autor anònim de la traducció catalana.

R.

ELOGI DE LA LLENGUA CATALANA

A Pompeu Fabra

«Oh llengua a mos sentits més dolça que la mel», canta el poeta de l'Oda a la Pàtria. I aquest vers canta, i cantarà en els temps no nats — com diria un altre poeta —, en tot pit català.

Ah, com me trobo incapaç de revelar-ne tota la riquesa! Com ha de resultar migrada la meua veu al costat de les que ans mi l'han lloada!

Però, si bé d'altres poden avantatjar-me — i com voldria que fossin molts! — en el maneigament de l'idioma, en estimar-la, potser no m'avançarien tant. Potser només és això, lector, el meu amor pel català, l'únic que pugui comunicar-vos. I això és el que voldria fer. Perquè tots els catalans s'adonessin de quina meravellosa llengua parlen, i, en conseqüència, l'empresin sempre correctament i a tot arreu. S'adonessin, també, que és en el camp lingüístic, on els catalans han obtingut la victòria més esclatant: la normalització definitiva, deguda a l'esforç inapreciable de Pompeu Fabra.

Quan pensem en les revolucions destructives, per força ha d'admirar-nos la revolució constructiva del nostre filòleg. Tots els escriptors catalans no solament l'admiren profundament, sinó que consideren la seva obra, fruit indirecte de la d'En Fabra. Es, de fet, aquest mestre insigne el genitor de tota la literatura catalana moderna.

Podem qualificar ben bé de genial l'obra de Pompeu Fabra. Ja que, precisament, se sol aplicar aquesta paraula a aquells esperits que encarnen en gran superlatiu el geni de la seva raça. I era justament això el que calia al reformador i sistematitzador de la nostra llengua: que sapigués identificar-se amb l'esperit de l'idioma, el qual, si es busca bé, no deu diferir gaire de l'ànima del nostre poble. Ja que, més d'un cop, Rovira i Virgili ha dit i repetit, que la nostra llengua és la nostra ànima.

Té aquest mèrit, per damunt de tot altre, l'obra d'En Fabra. Ell ha sabut trobar en cada paraula el geni so catalanesc que exigeix. I ha tingut l'heroisme de sostenir-lo contra tots els partidaris de solucions extremes i arbitràries, i la suficient paciència i perseverància per a esperar tranquil·lament el triomf dels seus punts de vista.

Per més que s'hagi dit, em plau repetir que el català sortit de les seves mans, és per als nostres escriptors un instrument expressiu incomparable. Més d'una vegada he sentit a dir a gent que coneix les llengües clàssiques, i que ens mereix confiança, que és la llengua neolatina que més les recorda. Segurament, és degut a això que les traduccions nostres del grec i del llatí s'acosten més a l'original que no pas les que es fan a qualsevol altra llengua. Segons els entesos, en conserven tota la xardor humana. Més que més en les llatines, la consanguinitat acusadíssima que té amb la llengua del Laci.

Josep SOL

GUERRA I POESIA

Hi ha un senti heroic de l'art literari. Com hi ha, també, un sentit pacífic, inhibid, benestant. Quan Oscar Wilde afirmava que tot l'art és completament inútil, feia una paradoxa bella, però no del tot encertada. L'art pur, en efecte, no serveix per a res pràctic. Però serveix per a quelcom infinitament més transcendental i estimable, això és: per a crear la història, vencedora dels segles. Tot l'art literari, doncs — jo diria —, és obra heroica pel simple fet d'existir. L'obra artística ja és «útil», ja és «pràctica», ja és confirmadora d'ella mateixa i del seu inefable destí transcendental dins el futur, pel simple fet d'existir. No a tots els poetes i prosistes catalans — jo suposo — haurà estat necessari l'esclat heroic de la guerra i els seus horors, per adonar-se de la perennitat i de la cremadora actualitat d'Homer...

Evidentment, hi ha l'escriptor i l'artista de passatemps. Però aquests, avui, no compten. I heus ací com acabem de tocar un dels punts neuràlgics de la literatura catalana, en aquests moments de controlació de mediocritats i d'extirpació de nul·litats. Per a l'intel·lectual pur — i quan jo dic «intel·lectual pur» vull dir, sempre, home de creació mental inapadada — la catàstrofe guerrera que estem patint no ha estat un clari que l'inviti a rectificar, sinó a prosseguir. Seria absurd, i revoltantment grotesc per als homes d'intel·lecte, que el fet, vulgaríssim, que un nucli de porta-sabres que s'hagi alcat contra el règim i el govern constituït, hagués de representar una cessació i una modificació de les obres començades sota el signe d'un Renaixement i d'una Cultura. Només l'irres-

ponsable o l'inconscient — això és, l'escriptor que produeix sense atimir-se a una interior construcció filosòfica —, pot trobar-se disposat a rectificar davant les contingències. L'home de sistema, l'artista capaç de respondre d'ell i de la seva obra, patirà tant com volgueu davant la realitat desordenadora; però, en nom de l'ordre mental que l'aguanta, no pactarà mai amb ella. Quan ara fa vint-i-cinc anys, el dia 10 de novembre del 1912, jo publicava el meu primer article sistemàtic, amb el títol «Assaig», i amb ell establí la primera pedra de la futura construcció poètica-filosòfica personal, el meu «seny» responsabilitat em lligava per sempre més amb la meua obra, donant-li un sentit heroic per als anys o segles de vida i d'influència que puguin ésser-li concedits. I tots els altres literats catalans conscients de les seves obres, i d'allò que per a tots representa l'edificació d'una Catalunya intel·lectual de cara al futur, podrien parlar igual.

Lluitem, doncs, per la victòria de la categoria responsable damunt l'anècdota frívola i superficial. No ens caldria insistir gaire (i potser no val la pena) per demanar que s'estableixi una ratlla separadora dels escriptors que treballen pensant en el moment fugaç que passa i dels que produeixen, serenament i en silenci, pensant en el futur que no té límits. Heus ací, doncs, ben definida — i serveixi aquest article per a respondre les preguntes i les al·lusions que m'han estat fetes del 19 de juliol ençà — la posició de l'escriptor català sistemàtic davant el fet catastròfic de la guerra actual.

Ara bé: ¿vol dir això que aquest hagi de viure d'esquena al sofriment

que el volta? Mai, en absolut! Convé que vagi al món real tangible, a la matèria vital que el volta, al «poble», que és el basament fonamental de tota obra d'art, i sense el qual no hi ha motiu a treballar ni pretext a transformar. Si el literat té una profunda, densa, solvent, preparació filosòfica, no podrà prescindir mai d'aquesta argila imprescindible que és la massa humana en brut, i que per entendre'ns us anomenem «poble»; i qui somrigui davant d'això, i ho rebutgi amb menyspreu, pot ésser jutjat com un artista frívol, superficial, irresponsable, d'aquests que tant malparlen dels «savis» (els «savis», pel que es veu, són nosaltres, intel·lectuals normals), però que són incapaces de produir una obra de cara al futur i jugar fort sempre que calgui...

No us planyeu, amics, del fet que no hagi sortit encara, entre nosaltres, el gran poeta o el gran prosista de la guerra. No us planyeu, car seria un plany inútil. En primer lloc, si el gran autor ha de sortir, sortirà quan la guerra pugui mirar-se de lluny, i amb perspectiva. I en segon lloc, és molt possible que el gran glossador d'aquesta hora heroica, en prosa o en vers, sigui algun soldat nostre, que ara es bat als fronts, potser semi-analfabet, i que en un simple dictari de guerra ens donarà la realització veritablement «èpica» d'aquests moments, tràgicament esquincats, com un ventre de dona en l'hora d'un mal part.

Si el gran poeta de la nostra guerra ha de néixer bé prou que neixerà tot sol. I sense preocupar-se gens de les lamentacions dels crítics. Però seran un o dos, i no més. Podrem tenir, si volem, una literatura de guerra; recor-

deu que, a França, deu anys després de l'armistici, encara s'escrivien obres amb arguments de la gran lluita. Però pensem que, avui, de tota la literatura produïda o animada per la Guerra Gran, només en salvarem «Res de nou a l'Oest», de Remarque; «El foc», de Barbusse, i la «Vida dels màrtirs», de Duhamel, amb una bona tria de poemes del gran Apollinaire. Ja ens donariem per ben pagats, si Catalunya pogués parlar d'igual manera d'ací a deu anys!

L'hora és cruel i perillosa. Ens trobem en una de les virades més ràpides i crucials de tota la història de Catalunya i del catalanisme. I ens hi juguem la vida i la mort del Renaixement, amb totes les conseqüències per al futur. No acuseu, doncs, els poetes que ja fa molts anys que treballen, i que, per tant, saben tot el que tenen per perdre. Bé està que els joves, els que encara no han fet res, o que tot just comencen, duguin consells i marquin camins a seguir. No hi ha com la ingenuïtat dels vint anys, per a trobar tares i fallides a l'obra transcendental i responsable dels escriptors de quaranta. Si els joves, tant si són poetes com prosistes èpics, creuen que s'ha de fer literatura de guerra, que la facin. A condició, però, que la facin bé. Els altres, els homes fets, els poetes que ja tenen una obra en marxa, només han d'escollir un programa i una actitud: continuar!

Les hores de pau i benestar són, segons demostra la història, les més propícies a la creació de l'art clàssic i serenament canònic: segles de Pèricles, d'August, de Lluís XIV. No ens costaria gaire, però, de demostrar que també les èpoques agitats i tempe-

tejades han produït llurs grans homes i llurs grans obres. La figura dolorosa i macilenta de Dante Alighieri, pelegri sense ventura mentre gestava les terribles flames de la «Commedia», pot ésser-ne el símbol més commovedor. Deixem, doncs, que els nostres poetes de carn i sang facin llur via pels camins psicològics de la guerra o de la pau. Sigui com sigui, l'hora guerrera que passa no es pot negar que haurà contribuït a ventilar l'ambient intel·lectual de la Catalunya del segon quart de segle. Jo, que sóc un home de la generació Prat de la Riba, constato ja la incorporació a la lira autòctona d'una corda d'aram que en els meus temps no s'estilava: la corda èpica i revolucionària. Benvinguda sigui! Que neixi, si realment ha de néixer, el nostre Majakowski. Però jo preferiria, naturalment, que nasqués el nostre Homer...

A. ESCLASANS

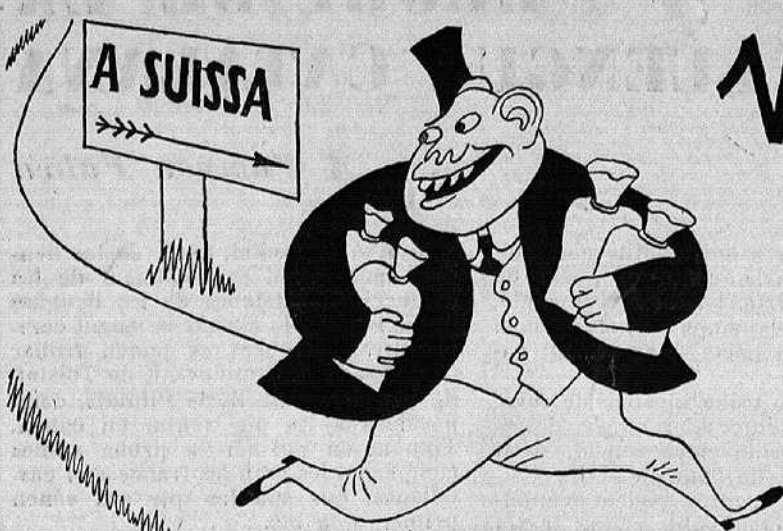

— Què li diran a Chamberlain?
— De moment ja li han dit: West Fulham!

Aquest número ha passat per la censura

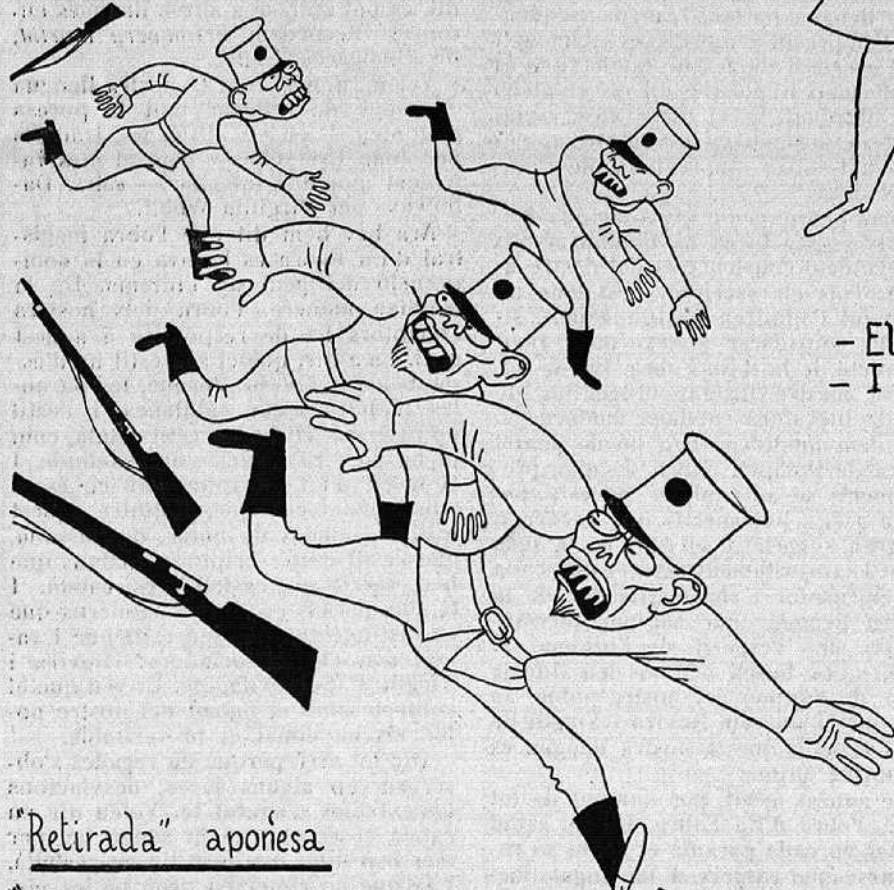
Meridians

per al·loza

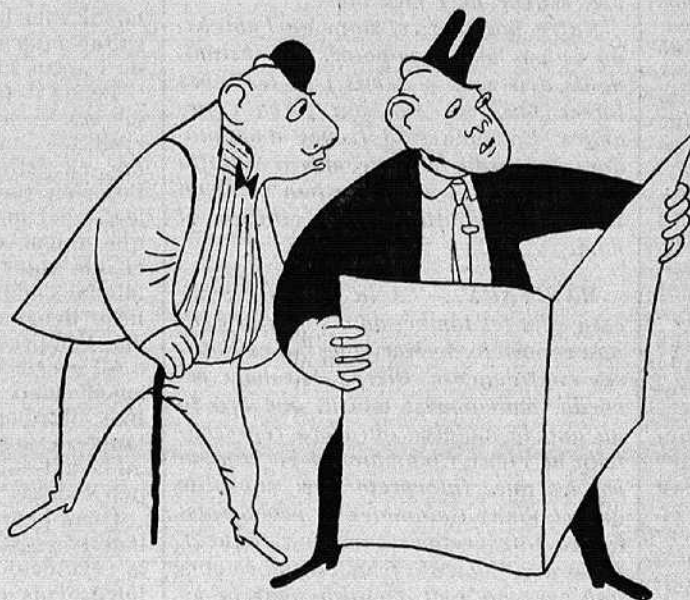
El diner francès

- Quin fill de dues-centes famílies !!

"Retirada" apònesa

"El feixisme es manifesta igualment a tot el món."

- El món ens admira.
- I això, es arma de guerra ?

El diner francès

- Mira-te'l Abans que esclati la guerra ja deserta.

- Que l'hauran semblat a Chamberlain les darreres eleccions ?
- Vols dir que se n'haurà assabentat ?

"Els"

- A França ha triomfat el Front Popular i a Anglaterra els laboristes, en eleccions parcials.
- A les properes eleccions posarem un Comitè de No Intervenció.

COPS DE BEC

- Aï!, em sembla que ja no ens queda res a conservar!

- A Madrid han suprimit els Tribunals d'Urgència.
- Ara seran urgentíssims!

- El taverner m'ha venut una fària i una paquetilla.
- Doncs, mira, ara jo anava a l'estanc a prendre cafè.

EL TOBO-G-GAN

Interrogat no fa molt per un familiar seu, Bernard Shaw comparà la situació actual del món a la d'una Orla llançada dins un immens tobo-g-gan.

Tots nosaltres anem en aquesta bola — afegí —, i no cal dir que no podem escapar-nos ni d'ésser arrossegats ni de la caiguda final. Tot i la meua edat, o qui sap si a causa de la meua edat, sóc un resignat... Això, no vol dir que no em preguntí què trobarem en ésser a baix del tobogán. Confesso que no ho endevino i declaro que m'és totalment indiferent. Serà un llac, tan profund que ningú no en sortirà, o un abisme ericàt de punxes, o, simplement, un gran matall de plomes? Si fos això darrer, damunt seu, quina mà de regateigs, de bandarreries i d'absurditats! Fet i fet, és preferible l'abisme sense fons.

LA BARBA DE SHAW A LA RAMBLA

Es sabut que un dels anecdotarís més pròspers del món és, ara com ara, el de Bernard Shaw. D'ací que el seu nom, totjust pronunciat o escrit, suggereixi, imperativament, la necessitat de contar un acudit, una facècia, una frase o un tret d'intel·ligència del gran dramaturg irlandès.

Ara, que amb motiu d'estrenar-se una obra seva al Teatre Català de la Comèdia, el nom de Bernard Shaw, sona i ressona per la Rambla i carrers adjacents, no podríem pas estar-nos de recollir unes quantes de les seves anècdotes, submisos a l'imperatiu de què parlàvem.

La primera és aquesta: Shaw llegia el títol d'una enquesta feta per una agència periodística americana, que deia això: «La intel·ligència és un handicap per a un home polític?»

—Aquesta pregunta no està ben plantejada — féu l'autor de Pigmalión. — Per estar bé, hauria de formular-se així: «La intel·ligència no serà un handicap per a un home polític?»

UNA BARBA POPULAR

La barba de Puig i Elies, nou sots-Secretari d'Instrucció Pública del Govern de la República, és, per la seva forma, única a Catalunya. Això li ha valgut una popularitat en considerable augment d'ençà del 19 de juliol de l'any 1936, per la raó de que abans d'aquella data compartia l'atenció pública amb una altra barba encara més

popular: la de Pere Rahola, el diputat de la Lliga, tot el prestigi del qual, requeia només en la massa de pèl que li cobria el mentó.

Afanyem-nos a dir que Puig i Elies té, a més a més de la barba, intel·ligència, i que si bé la primera ha contribuït molt a fer-li guanyar el primer pla que ocupa entre els homes de la C. N. T., la victòria total la deu a la segona. Però resti constància que sense la barba, que tant el diferencia físicament de tots els altres confederals, Puig i Elies no fóra encara allà on avui és. La llàstima és que encara no la tingui prou poblada. Li ha vingut d'un pèl que no el fessin ministre!

«MONSIEUR LE FAKIR...»

La popularitat de la barba de Puig i Elies ha traspassat fins i tot la frontera.

Ara fa uns mesos, amb motiu d'un viatge que alguns Consellers municipals, ell entre ells, feren a París, la barba de Puig i Elies féu veritable sensació en arribar a la frontera. Quan un dels expedicionaris — el que feia de cap de colla — s'acostà al taulell de l'oficina fronterera perquè li visessin els passaports, s'adonà que la funcionària encarregada de fer-ho, no tenia prou ulls per mirar Puig i Elies, que s'havia quedat una mica enrera, enfeinat amb les maletes. Com que allò no podia durar, el conseller-regidor que esperava, es creié obligat a dir: «—Pardon, mam'zèll...» — mentre li obria els passaports damunt el taulell.

Quan l'empleada tingué als dits el de Puig i Elies, tornà a quedar-se embadalida amb el retrat que hi havia enganxat. I quan el conseller-regidor que esperava davant el taulell ja començava a sospitar que qui sap quines complicacions d'ordre sentimental entretenien el visat d'aquell passaport, la franceseta li demanà: —Dites-moi... Il est un fakir ce monsieur?

DIVERSES MANERES DE CONEIXER

L'any passat, M. Eduard Daladier, va anar a Apt, on prengué part en un miting. Després de tractar els temes polítics actuals es llançà a teoritzar d'acord amb els preceptes de Léon Bourgeois, Camille Pélletan, René Goblet... tots els radicals del Vaucluse vibraren, llevat d'un ciutadà malcarat que un cop acabat el miting aconseguí fer rotlle dient a crits que era

molt fàcil de fer parlar els absents carregant-los el mort de les doctrines pròpies. Afirmava que ell havia conegut Pélletan, Bourgeois i el pare Goblet i mai no els havia sentit sostenir les teories que Daladier els atribuïa. L'home, a desgrat de l'edat, força carregada, cada cop s'exaltava més i el seu to esdevenia més declamatori a mesura que veia que s'examplava la rodona de llurs oients.

Un d'aquests es decidí a interrompre'l per preguntar-li on, com i quan havia conegut i tractat aquells radicals d'altre temps.

—Al cafè! — contestà, rotundament, l'orador.

I, posat a precisar, digué que havia servit com a mossò en un cafè del Boulevard Saint-Germain, de París, on aquells polítics tenien llur tertúlia...

EL SEC PROFESSIONAL

A la Presó Model hi ha un hoste que té com un honor haver inaugurat l'edifici. Es conegut amb el sobrenom d'«El València» i té fama de posseir els dits més àgils que es coneixen per a operar en les butxaques d'un vestit que sigui a la vora, sense que qui el porta, se n'adongui. Rarament, però, actua en la presó. Ans al contrari, durant la seva llarga estada en ella, s'ha guanyat la confiança de tots els qui n'han estat directors i de la resta del personal burocràtic. Tant és així que «El València», per bé que sense nomenament oficial, ve a ésser dintre l'establiment com un buròcrata

més, puix que se li confien determinades missions que ell aconsegueix amb una rectitud i una disciplina exemplars.

Dies passats, l'actual director de la Model, escoltava «El València», el qual li contava alguna de les fetes que més fama li han donat. Davant l'apologia que el pres feia de les seves habilitats, el director es cordà l'americana i va desafiar-lo:

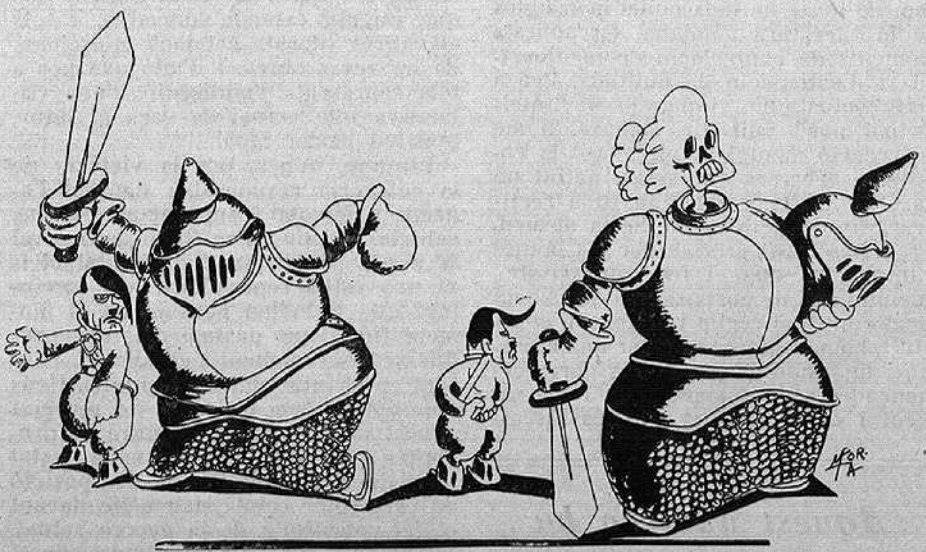
—M'agradaria que em diguessis com us ho farieu per a prendre'm el rellotge sense que me n'adonés.

—Miri, senyor Massifren — va contestar «El València» —. El que seria difícil és dir-li com m'ho faria per a no prendre'l-hi.

COMIAT INOBLIDABLE

Tot i que, com hem dit, «El València» no sols no opera, sinó que no tolera, tant com li ho permeten els mitjans de què es val, que operin els altres «xorissos» que allí hi ha, hi va haver una ocasió que el subconscient va trair-lo. Fou quan sortiren de la Model una colla de capellans que havien estat detinguts en les primeres setmanes següents al 19 de juliol. Durant el temps que estiguessen a la presó, «El València» sabé guanyar-se, a pols, llur voluntat. I, és clar, a l'hora d'abandonar-la, hi hagué una escena d'allò més enternidora, amb bescanvi de mots cordials i d'abraçades estretes que eren com el fermall d'aquella amistat nascuda en unes hores de mortal angúnia...

Tanta i tanta efusió havia de fer, forçosament, que restessin en poder d'«El València», rellotges, estilògrafs i algun que altre moneder dels capellans acomiadats.

Alemanya vista per fora

Alemanya vista per dintre